

Franjo TOPIĆ, *Vjera i kultura*, Sarajevo, Katolički bogoslovni fakultet – Zagreb, Glas Koncila, 2017, 368 str.

Mile Babić

dekan.babic@gmail.com

Prof. dr. Franjo Topić, predsjednik Hrvatskoga kulturnog društva Napredak, napisao je knjigu pod naslovom *Vjera i kultura*, u kojoj od prve do posljednje stranice argumentirano zastupa tezu da se vjera i kultura uzajamno pretpostavljaju i uključuju, jer obje imaju isti korijen i istu zadaću. Knjiga je podijeljena na četiri dijela. U prvom dijelu pod naslovom *Neka suvremena religiozna pitanja* autor raspravlja o odnosu Katoličke crkve i nacije u Bosni i Hercegovini, o nužnosti Crkve za spasenje, o odnosu Crkve i politike prema Drugom vaticanском saboru, o kršćansko-muslimanskom dijalogu u BiH, o Renéu Girardu, o Francisu Collinsu, Alanu Badiouu i Kenu Wilberu. Tu se ističe da će Crkva za hrvatski narod u BiH učiniti najviše bude li živjela po Isusovu Evanđelju. Time je rečeno: bude li Crkva vjerna svojoj biti, temelju svoga identiteta Isusu Kristu, bit će relevantna i blagotvorna za hrvatski narod u BiH. Naglasak je stavljen na Crkvu kao zajednicu spasenja, što je očito u dogmatskoj konstituciji o Crkvi *Lumen gentium*. Ono što naš život čini spašenim, punim, to ne treba izbjegavati, nego treba za tim težiti. Govoreći o kršćansko-muslimanskom dijalogu u BiH, autor pokazuje da je papa Ivan Pavao II. svoju naklonost prema BiH osobito očitovao za vrijeme posljednjega rata (1992-1995). Papa je bio svjestan da uzajamno priznanje religioznih i drugih razlika omogućuje dijalog koji će voditi u jedinstvo različitih. Budući da živimo u pluralnom svijetu, samo nas uzajamno poštovanje i povjerenje mogu odvesti u bogatiji život. Kad vjernici različitih religija razgovaraju, onda se pretpostavlja da oni to čine *coram Deo*, što je pretpostavka uzajamne iskrenosti i samokritike.

René Girard (1923-2015), francuski povjesničar, pisac, kritičar, filozof religije, profesor francuskoga jezika, književnosti i kulture, svjetsku je slavu postigao pišući – uz ostalo – o odnosu religije i nasilja. Za njega kršćanstvo nije religija u pravom smislu, jer ono destruiira sve arhaične kultove i demistificira nasilje. Ta se demistifikacija događa po židovsko-kršćanskoj objavi, koja dokazuje nedužnost svih žrtava koje su u povijesti čovječanstva bile isključene iz ljudske zajednice ili ubijene. Kristova smrt u evanđeljima i liturgiji osvješćuje ljude o tisućljetnom progonu žrtava. Kršćanstvo predstavlja završetak povijesnoga razdoblja u kojem su ljudi, društva i narodi uvijek tražili žrtvene jarce, nevine

ljude koje će proglasiti krivima za nasilje. To je očito u rečenici: »A jedan od njih – Kajfa, veliki svećenik one godine – reče im: Vi ne znate ništa. I ne mislite kako je za vas bolje da jedan čovjek umre za narod, nego da sav narod propadne!« (Iv 11, 49-50). S kršćanstvom je došao trenutak oslobođenja od nužnosti da ljudi, društva i narodi proizvode nove žrtvene jarce i njihova žrtvovanja da bi riješili sukobe i krize u zajednici. Kršćanstvo ističe da su žrtve nedužne, a da su počinitelji krivi. Na početku procesa oslobađanja od nasilja stoji Isusova smrt na križu. Iz toga proizlazi da su i današnje žrtve (holokausta, kapitalizma, socijalnih nepravdi, ratova, političkih progona, ekološke katastrofe i raznih diskriminacija) nedužne. To je osobito došlo do izražaja u Girardovoj knjizi *Promatrah Sotonu*.

Francis S. Collins pokazuje da se znanost i religija uzajamno ne isključuju, iako je ta uzajamna isključivost »nesreća zapadne kulture i civilizacije« (Charles Taylor), u kojima neprestano dolazi do sukoba između vjere i religije na jednoj strani te uma i znanosti na drugoj. Znanje i vjera se uzajamno uključuju i pretpostavljaju te se ne mogu svesti jedna na drugu. Bog koji se može dokazati – dakle, koji bi pripadao u dokazivo znanje – nije Bog, kako je to rekao sv. Augustin (*Si comprehendis, non est Deus* – Ako se može obuhvatiti/shvatiti, nije Bog). Svoditi znanje na vjeru ili vjeru na znanje bilo bi nasilje i nad jednim i nad drugim.

Francuski filozof Alain Badiou napisao je knjigu o svetom Pavlu, koja je prevedena na hrvatski i koja je izazvala mnogobrojne rasprave u svijetu. Za njega je sv. Pavao jedan od prvih teoretičara univerzalnosti, jer za Pavla nema razlike između Grka i Židova, između roba i slobodnjaka, između muškarca i žene. Badiou tvrdi da Pavla prvenstveno zanima Isusovo uskrsnuće. Po njemu je Abraham kao uzoran Židov uzor i sv. Pavlu. Američki perenijalni filozof Ken Wilber ističe potrebu za integralnim znanjem koje će biti u službi integralnoga humanizma te se u tom smislu bavio odnosom znanosti i religije, koje su uzajamno ne isključuju, nego se pretpostavljaju.

Drugi dio svoje knjige naslovljen *Ivan Pavao II. Veliki* autor je posvetio papi Ivanu Pavlu II. kao velikom i svetom papi. Za njega Ivan Pavao II. usklađuje suprotnosti od početka svoga djelovanja do svoje smrti, tako da se njegovo djelovanje očituje kao *coincidentia oppositorum*. U središtu papine teologije stoje Isus Krist kao Otkupitelj čovjeka i Bog koji je bogat milosrđem. Na svim svojim putovanjima papa Ivan Pavao II. zastupao je ekumenizam i međureligijski dijalog te odbacivao ideologije nacizma, komunizma, a kasnije i globalnoga kapitalizma, jer one negiraju slobodu ljudske osobe. Zauzimao se za mir u BiH i u cijeloj regiji te za cjelovitu Europu s oba plućna krila. Time je želio u njoj prevladati blokofske podjele. Papa je od de Gaullea preuzeo misao o Europi *od Atlantika do Urala*, a od Leonida Brežnjeva misao o Europi kao *zajedničkoj kući*. Papa je želio da se Europa otvori svojim korijenima i da na nove izazove odgovori na nov način, tako što će se otvoriti Transcendenciji, tj. Bogu koji je

uvijek nov. Ivan Pavao II. pisao je i pjesme, u kojima se očituje njegova briga za lokalno i globalno, za konkretnoga čovjeka i za cijeli svijet te oduševljenost umjetničkim i prirodnim ljepotama.

U trećem dijelu knjige pod naslovom *Ogledi o HKD Napretku i odabranim temama iz kulture* autor piše o vjeri (Crkvi) i kulturi na primjeru kulturnoga djelovanja HKD Napredak. On zastupa tezu da se vjera i kultura uzajamno pretpostavljaju. Naime, *kult* i *kultura* dolaze od latinskoga glagola *colo, colere, colui, cultum*, što znači obitavati, uzgajati, brinuti se za nešto, ukrašavati, njegovati, štovati, poštivati, razvijati. Sva navedena značenja mogu se izraziti jednom riječju: *usavršavati*. I religija (kult) i kultura su tu da vanjsku i čovjekovu prirodu, dakle, cijelu stvarnost usavršavaju, a ne razaraju. To je zadaća i jedne i druge.

U četvrtom dijelu knjige pod naslovom *Prinosi i recenzije* Franjo Topić piše o velikom piscu Milanu Kunderi, o religioznom stanju u Europi i BiH, o islamu i Zapadu, o inkviziciji, o Crkvi i kulturi u Europi, o knjizi *Vjera-istina-tolerancija* Josepha Ratzingera, o knjizi *Kako da preživi kršćanstvo?* F.-X. Kaufmanna, o kongresu Europskoga društva za katoličku teologiju, o rimskom primatu iz istočne perspektive te o knjizi *Ogledi iz teologije religija* iz pera Nikole Bižace. Navedeni prinosi i recenzije ukazuju na aktualne događaje i znakove u Crkvi, Europi i svijetu.

Autor uvjerljivo i dosljedno brani tezu da se vjera i kultura uzajamno pretpostavljaju. Sve, naime, što je Bog stvorio bilo je dobro i lijepo. Zato za svako djelovanje vrijedi teološki princip koji glasi: *Gratia non destruit naturam, sed perficit* – milost ne razara narav, nego je usavršava. Time je rečeno da ljudsko djelovanje pretpostavlja Božje djelovanje, a da ljudske zadaće pretpostavljaju Božje darove. Svako biće po svojoj naravi teži za savršenstvom, a te težnja uključuje kulturu i religiju kao načine vlastitoga usavršavanja. Nijekati i razarati savršenstvo stvorenja znači nijekati Božju stvaralačku moć. Osim navedenoga savršenstva postoji savršenstvo koje dolazi od Božje milosti, od Božjega djelovanja. Sve što je Bog stvorio možemo razvijati, preobražavati i tako usavršavati. Budući da su nam život i cijela stvarnost darovani, iz toga proizlazi moralni imperativ koji nas obvezuje na djelovanje koje stvarnost usavršava, a ne razara.

U razgovoru sa suvremenim autorima Topić prihvaća ono što je pozitivno, a kritizira ono što je u njih negativno. On dokazuje da se vjera i religija na jednoj strani te um i znanost na drugoj uzajamno ne isključuju, nego teže za uzajamnim skladom. Ukidanje bilo religije bilo znanosti nije ništa drugo nego nasilje koje je nespojivo s dostojanstvom ljudske osobe. U tom smislu Topić ističe značenje američkoga znanstvenika i vjernika Francisa S. Collinsa i američkoga perenijalnog filozofa Kena Wilbera. Osobito je istaknuo značenje teorije nasilja Renéa Girarda, francuskoga povjesničara, pisca, kritičara i religijskoga filozofa koji pokazuje da je Isus Krist prekinuo lanac nasilja i razotkrio njegov mehanizam, koji žrtvu proglašava krivom umjesto da imenuje počinitelja nasilja. Isus

je na nasilje odgovorio praštanjem (ljubavlju) i tako pokazao nemoć nasilja. Jedina prava moć zove se Ljubav (Bog), jer Bog ni iz čega stvara život, a svi ostali tzv. moćnici ubijaju život i zato su oni paraziti na stablu života. Nosioci nasilja sakrivaju svoje nasilje tako što sebe proglašavaju dobrima, a svoje žrtve krivima. Toliki su nedužni masakrirani i proglašeni krivima. Tu užasnu perverziju (da zločinci sebe proglašavaju žrtvama, a nevine žrtve zločincima) razotkrivaju izvještaji o Isusovoj mucu, jer pokazuju da nasilje nije od Boga, nego od zlih ljudi i od Zloga (Sotona). Rehabilitacija žrtava ruši nasilnike i njihovu laž, njihovu jednodušnost u nasilju nad žrtvama. Dostatna je prosvjedna manjina da se sruši jednodušnost progonitelja i da se nasilju oduzme božanski karakter, da se sruši Sotona: »Promatrah Sotonu, kako poput munje s neba pade« (Lk 10, 18).

Knjiga Franje Topića *Vjera i kultura* obrađuje relevantna pitanja, a to su: religija, politika, etika, znanost, odgoj, antropologija, nacija i kultura, teizam i ateizam, dijalog. Autor argumentirano razgrađuje svaki dogmatizam, fundamentalizam i fanatizam, bez obzira na to pozivaju li se oni na religiju, filozofiju ili znanost; autora odlikuje iznošenje vlastitoga stava, koji je aktualan i jasan. Djelo je primarno namijenjeno humanistici i akademskoj zajednici, ali jednako i široj kulturnoj javnosti, jer na suvremen, priopćiv i kritički način raspravlja o temama važnima za život suvremenoga čovjeka.